

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій,
обліку та фінансів
Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ПОДЕРЕЦЬКА ВІТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 336.74

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ
ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Віталія ПОДЕРЕЦЬКА

Керівник роботи
Недільська Л. В., к.е.н., доцент

Житомир – 2022

Висновок кафедри фінансів і кредиту
за результатами попереднього захисту: кваліфікаційної роботи Подорецької В.О.

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту
_____ № __ від «__» _____ 2022 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту

__к.е.н., професор_____ Дмитро_ДЕМА_

«__» _____ 2022 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти __**Подорецька Віталія Олександрівна** __ захистила

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

АНОТАЦІЯ

Подорецька В. О. Детермінанти розвитку валютного ринку України. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Поліський національний університет, 2022.

В кваліфікаційній роботі глибоко досліджено теоретичні засади функціонування валютного ринку. Встановлено детермінанти розвитку валютного ринку та охарактеризовано їх вплив. Проведено дослідження стану валютного ринку України, виділено ключові чинники впливу на валютний курс, обсяги валютних операцій, величину міжнародних резервів. Визначено перспективи розвитку національного валютного ринку та здійснено прогноз валютного курсу за умови встановлення ринкового механізму формування.

Ключові слова: валюта, валютний курс, валютний ринок, валютні операції, міжнародні резерви.

SUMMARY

Podoretska V. O. Determinants of the development of the foreign exchange market of Ukraine. - Manuscript.

Qualifying work for a master's degree in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". - Polissia National University, 2022.

The theoretical basis of the functioning of the foreign exchange market is deeply explored in the qualification work. The determinants of the development of the foreign exchange market are established and their influence is characterized. The study of the state of the foreign exchange market of Ukraine was carried out, the key factors affecting the exchange rate, the volume of foreign exchange transactions, and the amount of international reserves were highlighted. The prospects for the development of the national currency market were determined and the forecast of the exchange rate was carried out, subject to the establishment of a market formation mechanism.

Keywords: currency, exchange rate, foreign exchange market, foreign exchange operations, international reserves.

ЗМІСТ

ВСТУП.	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ.	7
1.1. Поняття про валютний ринок.	7
1.2. Теоретичне обґрунтування детермінантів розвитку валютного ринку.	11
Висновки до розділу 1.	15
РОЗДІЛ 2. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ.	16
2.1. Аналіз сучасного валютного ринку.	16
2.2. Характеристика валютного ринку України у воєнний період.	20
Висновки до розділу 2.	24
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ.	26
3.1. Напрями удосконалення валютного ринку України.	26
3.2. Тенденції розвитку валютного ринку України.	28
Висновки до розділу 3.	30
ВИСНОВКИ.	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	33

ВСТУП

Актуальність теми та аналіз останніх досліджень. Валютний ринок справедливо вважається одним із ключових факторів розвитку економіки. Тут формуються економічні відносини, які забезпечують як внутрішні, так і зовнішні економічні, соціальні та політичні зв'язки встановлюються правила інвестиційно-інноваційного розвитку, встановлюються критерії платоспроможності та ліквідності держави.

Особливості розвитку валютного ринку України, його детермінанти, рушії та причинно-наслідкові зв'язки системно висвітлюються у роботах низки вітчизняних науковців: О. Береславської, Т. Бочкарьової, А. Гальчинського, Ю. Макаренка, Т. Кричевської та багатьох інших.

Однак, надзвичайна ситуація, в якій знаходиться нині Україна спричинили потребу нового вектору наукового пошуку: закономірностей розвитку валютного ринку під час воєнного стану. Такі дослідження наразі висвітлено Н. Козій [20], Т. Косовою [24], Ю. Макаренко [27], В. Мирончук, Н. Прокопенко [34], О. Шаровим [42], І. Шепель та ін. У такій ситуації питання дослідження детермінантів розвитку валютного ринку набувають особливої актуальності.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є теоретико-методичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо виявлення та дослідження детермінантів розвитку валютного ринку України. Відповідно до поставленої мети в роботі вирішено наступні завдання:

- розглянути теоретичні засади функціонування валютного ринку;
- встановити детермінанти розвитку валютного ринку;
- провести дослідження стану валютного ринку України;
- визначити перспективи розвитку національного валютного ринку.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є детермінанти розвитку валютного ринку України. Предметом дослідження є сукупність

теоретико-методичних та прикладних аспектів виявлення та дослідження детермінантів розвитку валютного ринку України.

Методи дослідження. У ході виконання кваліфікаційної роботи використовувались загальні та спеціальні методи, серед яких: *абстрактно-логічний* – для теоретичного обґрунтування поняття «валютний ринок» та встановлення чинників, які впливають на розвиток валютного ринку; *статистико-економічний* – для оцінки та встановлення тенденцій основних показників розвитку валютного ринку (валютного курсу, міжнародних резервів, обсягу валютних операцій); порівняльного аналізу – для виявлення схожих та відмінних чинників розвитку валютного ринку за досліджуваний період; *найменших квадратів* – для формування прогнозу валютного курсу на найближчі 6 місяців; поряд з цим, застосовувались низка методів загального характеру – аналіз, синтез, індукція, дедукція тощо.

Елементи наукової новизни одержаних результатів. Результати дослідження дозволили встановити тісноту впливу ключових детермінант на валютний курс як основний індикатор рівня розвитку валютного ринку. Також було окреслено перспективні напрями розвитку валютного ринку України.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи було опубліковано у фаховому виданні категорії Б «Економіка та суспільство» (2022, №44) на тему «Нетипові фактори впливу на розвиток валютного ринку України в умовах воєнного часу».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, основної частини, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг роботи становить 37 сторінок. Дослідження містить 8 ілюстрацій: 6 рисунків, 2 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ

1.1. Поняття про валютний ринок

Валютні ринки стали найбільш динамічним і консолідуючим сектором міжнародних економічних відносин, який на сьогоднішній день не має еквіваленту у світі за розміром, кількістю операцій та кількістю учасників. Окремі ринки, розташовані в різних регіонах світу, центри міжнародної торгівлі та валютно-фінансових операцій створюють глобальний валютний ринок, який здійснює широкий спектр операцій, пов'язаних із зовнішньою торгівлею, міграцією капіталу, туризмом, хеджуванням валютних ризиків, інтервенціями тощо. Хоча наукові досягнення в теорії валютних ринків є досить значними, питання ефективної організації внутрішнього валютного ринку, враховуючи сучасний етап розвитку валютно-фінансової сфери, залишаються слабо розробленими як у теоретичному, так і в методологічному плані.

Останні події у світі свідчать, наскільки важливим є вплив монетарної сфери на економіку. Розвиток світової кризи показав, «наскільки тісно переплетені валютно-фінансова сфери, наскільки важливими можуть бути процеси, що відбуваються в них, і наскільки глобальним може бути їх вплив на основні сфери економічної діяльності» [3]. У сучасних умовах виникає необхідність спільних дій та координації економічної політики, у тому числі грошово-кредитної та фінансової політики держав. Валютний ринок у широкому розумінні трактується як «сфера зовнішньоекономічних зв'язків, які виявляються в купівлі-продажу іноземної валюти та цінних паперів в іноземній валюті, експортно-імпортних операціях між резидентами та нерезидентами та операціях з інвестування іноземних валют – капіталу та залучення та інвестування вільних валютних коштів» [16].

Група комерційних і центральних банків, фондових бірж, брокерських фірм, корпорацій (особливо міжнародних) і міжнародних валютно-фінансових організацій – це «офіційні центри, де купують і продають іноземну валюту на основі попиту та пропозиції. Вони обслуговують міжнародний платіжний обіг, пов'язаний з погашенням грошових зобов'язань юридичних або фізичних осіб з різних країн» [14]. У наукових джерелах виділяють наступні функції валютних ринків: «забезпечення своєчасності міжнародних розрахунків, страхування валютних ризиків; диверсифікація валютних резервів банків, підприємств і країн, регулювання валютних курсів; страхування валютних та кредитних ризиків; відносини між світовими валютними, кредитними та фінансовими ринками; прибуток, отриманий учасниками ринку у вигляді курсових різниць; регулювання економіки» [14].

Основні особливості сучасних валютних ринків полягають у наступному: «посилення інтернаціоналізації валютних ринків на основі інтернаціоналізації економічних відносин; широке використання електронних засобів зв'язку, а також операцій і розрахунків через їх канали; операції проводяться безперервно протягом дня, чергуючись між різними країнами; техніка проведення валютних операцій стандартизована та заснована на записах на коррахунках банків; інтенсивний розвиток бізнесу для страхування валютного та кредитного ризику; спекулятивні та арбітражні операції значно переважають над комерційними валютними операціями; волатильність валютного курсу; високий ступінь довіри; децентралізований характер валютних операцій» [13].

За твердженням Золотарьової О.В. [22] «структура відносин на валютному ринку (рис. 1.1): – між комерційними банками та їх клієнтами; – між комерційними банками однієї країни; – між комерційними банками різних країн; – між комерційними банками та центральними банками випуску; – між центральними емісійними банками». Учасниками валютного ринку України згідно з чинним законодавством є: Національний банк України як державний регулятор та безпосередній учасник ринку; уповноважені банки та грошово-

кредитні установи; резиденти та нерезиденти, які здійснюють операції через уповноважені банки в порядку, встановленому НБУ.

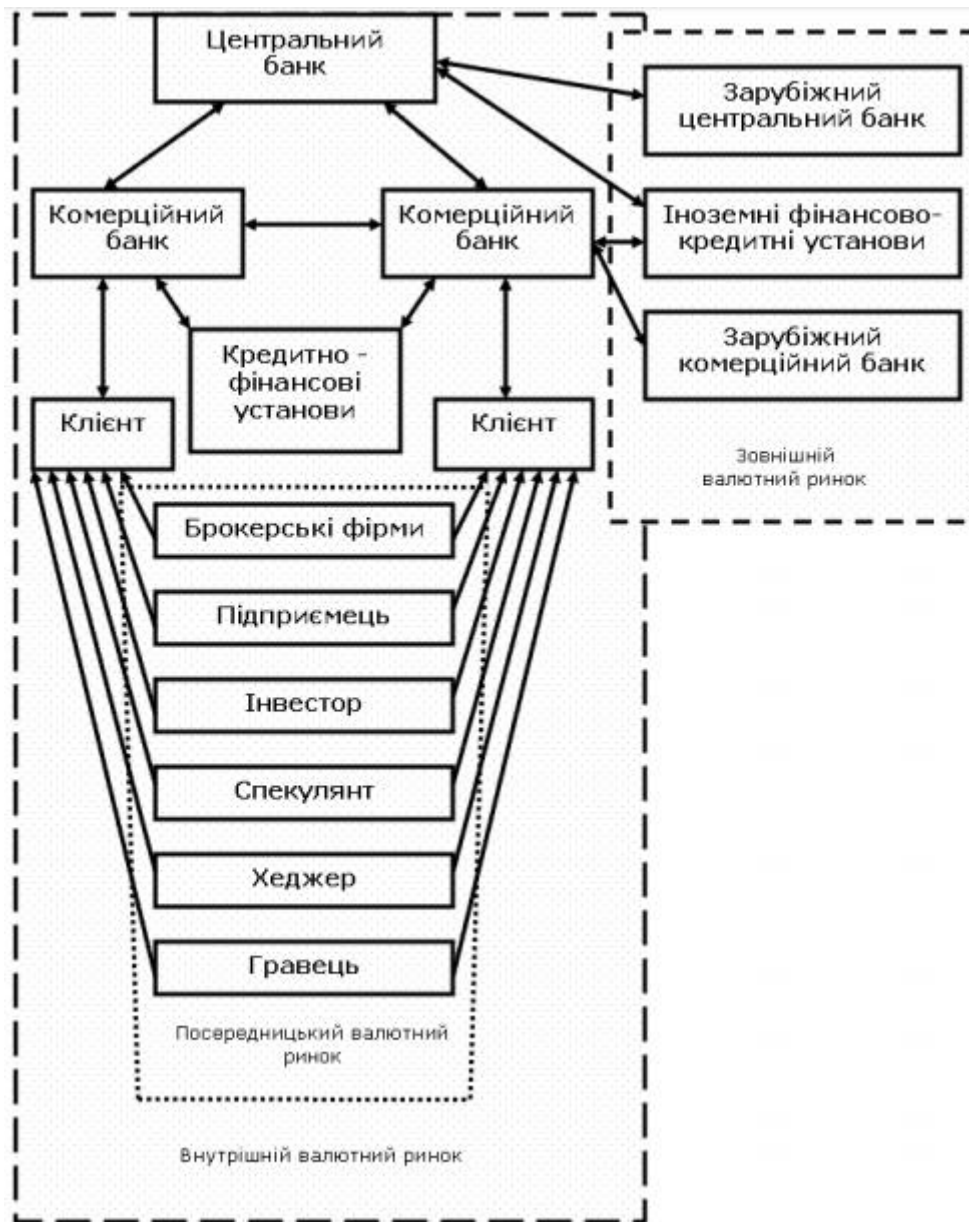


Рис. 1.1. Взаємовідносини учасників валютного ринку

Джерело: наведено за даними [31].

1. Центральні банки виходять на валютний ринок з двох причин:

– «для залучення іноземної валюти від імені свого уряду (наприклад, для поповнення федерального резерву);

– впливати на обмінний курс шляхом валютних інтервенцій» [18].

Валютна інтервенція — це втручання центрального банку в валютні операції з метою впливу на обмінний курс національної валюти шляхом

купівлі-продажу іноземної валюти. Щоб підвищити вартість національної валюти, центральний банк продає іноземну валюту, а щоб знизити курс своєї валюти, він купує іноземну валюту в обмін на національну валюту. Валютна інтервенція здійснюється за рахунок золотовалютних резервів країни або позик за міжбанківськими угодами своп.

2. Комерційні банки. Банки, які мають право здійснювати валютні операції, називаються уповноваженими. В Україні це будь-який комерційний банк, офіційно зареєстрований в країні, що має ліцензію НБУ на відповідне здійснення валютних операцій, а також здійснює валютний контроль стосовно діяльності своїх клієнтів.

3. Фінансові установи (хедж-фонди, пенсійні фонди) – установи, що діють на ринку через банки. Уповноважені кредитно-фінансові установи – це ті, що отримали ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій (наприклад, Українська фінансова група, Кредитно-фінансовий союз тощо).

4. Резиденти та нерезиденти. Згідно з чинним законодавством, резидентами є: «фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства), які постійно проживають на території України, у тому числі тимчасово перебувають за кордоном; юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності без статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), що знаходяться в Україні, які здійснюють свою діяльність відповідно до положень законодавства України; дипломатичні, консульські, комерційні та інші офіційні установи за кордоном України, які користуються імунітетом і дипломатичними привілеями, а також філії та представництва підприємств і організацій України за кордоном, які не здійснюють господарську діяльність» [32].

У цьому ж законодавчому акті нерезидентами України визнають фізичних осіб (іноземці, громадяни України, особи без громадянства), «які постійно проживають за межами України, у тому числі тимчасово перебувають на території України; юридичних осіб, суб'єктів підприємницької діяльності без статусу юридичної особи (філії,

представництва тощо), що розташовані за межами України, які створені та діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші види діяльності суб'єктів підприємницької діяльності за участю юридичних та інших осіб суб'єктів господарювання України; іноземні дипломатичні, консульські, комерційні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії з імунітетом і дипломатичними привілеями, а також представництва інших організацій і компаній, які не здійснюють господарську діяльність відповідно до законодавства України» [32].

Отже, у сучасній економічній літературі під «валютним ринком» розуміють сукупність економічних відносин, що виникають у суб'єктів ринку щодо купівлі-продажу іноземної валюти. Крім того, вони звертають увагу на інші види валютних відносин: платіжні, клірингові, спекуляційні, кредитні та ін. [17]. Основними учасниками валютних операцій є центральні та комерційні банки, уряди та інші суб'єкти господарювання. Ступінь розвитку валютного ринку в країні залежить насамперед від надійності та конвертованості національної валюти, монетарної політики центрального банку, ступеня розвитку міжнародних відносин тощо. Існують національні та міжнародні валютні ринки. Метою внутрішніх валютних ринків є створення умов для ефективного функціонування їх учасників на території країни.

1.2. Теоретичне обґрунтування детермінантів розвитку валютного ринку

Як правило, внутрішній валютний ринок розвивається за власними законами та правилами, водночас валютне регулювання є обов'язковим елементом грошово-кредитної політики кожної країни та спрямоване на нейтралізацію негативного впливу глобалізації на національну економіку. У країнах, де національна валюта вважається вільно конвертованою, валютні ринки розвинені недостатньо, тоді як у країнах з частково конвертованими

валютами ступінь розвитку валютного ринку є значним. Валютне регулювання здійснюється за допомогою низки інструментів, які вчені традиційно поділяють на адміністративні та ринкові. Прикладами адміністративних методів є обмеження на вільну купівлю-продаж іноземної валюти або примусовий продаж державі частини валютного доходу. Ринкові методи слід поділити на методи прямої та непрямой дії.

Згідно з постулатами класичної економіки, стан валютного ринку характеризується низкою факторів: «офіційні обмінні курси, сформовані всередині країни; розмір золотовалютних резервів; валютні інтервенції центробанку; показники доларизації економіки тощо» [27].

Таким чином, на обмінний курс впливає ряд факторів, які можна поділити на дві групи: соціально-політичні та фінансово-економічні. В окрему групу слід виділити такі кризові ситуації, як епідемії, природні чи техногенні катастрофи, терористичні атаки, які також спричиняють зниження курсу валюти [6]. До соціально-політичних чинників можна віднести низький рівень фінансової грамотності населення, недовіру суспільства до банків і банківської системи та негативні очікування громадян, процвітання «чорного валютного ринку», політичні кризи, дискусії про плаваючі валютні курси.

Фінансово-економічними факторами є економічні кризи, низький рівень інвестиційної привабливості української економіки для іноземних інвесторів, доларизація економіки, негативні тенденції в банківській системі, макроекономічні та галузеві показники, значні відмінності заощаджень і споживання на внутрішньому ринку України. Однозначно оцінити вплив окремих факторів на стан валютного ринку неможливо, оскільки вони найбільше впливають на комплекс, оскільки один фактор призводить до іншого.

Під час тимчасових кризових проявів держава через центробанк застосовує механізми стабілізації фінансової системи. Так, Україна має досвід 2015-2016 рр., коли запровадження монетарного таргетування за присутності плаваючого валютного курсу сприяли стриманню інфляції, поповненню

міжнародних резервів та, як наслідок, стабілізації валютного ринку. Однак, досвіду тривалого ведення війни жодна країна Європи не має і адаптовувати деякі існуючі механізми стабілізації фінансової сфери довелося вперше.

Груй А. вважає, що «дієвим інструментом прямих, але ринкових дій є валютна політика, яку проводить НБУ у формі валютних інтервенцій, спрямованих на досягнення цільових показників інфляції, пом'якшення різких коливань валютних курсів та залучення міжнародних резервів до рівня інфляції, рівень забезпечення необхідного захисту національної економіки від негативних зовнішніх шоків» [15]. При цьому дослідник звертає увагу на методи непрямой дії, наголошуючи, що вони переважно ринкові. Науковець наводить приклад застосування центральним банком процентної політики: «зміна офіційної процентної ставки НБУ певним чином впливає на приплив або відтік капіталу, а отже – на валютний курс» [15]. В. Лагутін та О. Журба відмічають, що «адміністративні інструменти передусім спрямовані на обмеження діяльності на валютному ринку» [25].

При цьому дослідники стверджують, що «ринковими інструментами прямої дії є: валютні інтервенції, зміни валютних резервів та процентних ставок, девальвація та ревальвація національної валюти» [12]. До інструментів непрямой дії впливу на валютний ринок науковців належать: «ставка дисконту, мінімальні обов'язкові резерви, операції на відкритому ринку, оподаткування валютних операцій, видатки бюджету, митні тарифи» [16]. Оскільки «різноманітність інструментів валютного регулювання потребує їх систематизації та класифікації залежно від різних ознак» [3], то Т. Бабійчук пропонує поділити інструменти валютного регулювання на дві групи за характером їх впливу на учасників валютних відносин. До першої групи належать так звані засоби «прямої дії». До них науковець відносить валютну політику, валютні обмеження, коригування облікових ставок НБУ тощо.

Таким чином, валютний ринок працює за власними правилами та законами. Водночас виклики зовнішнього середовища та внутрішні проблеми національних економік змушують його регулювання. Інструменти грошово-

кредитного регулювання поділяються на адміністративні та ринкові, прямі та непрямі впливи на учасників валютних відносин тощо. Незалежно від класифікації, однак, ключовим завданням валютного регулювання є забезпечення стабільного та впорядкованого функціонування валютного ринку.

Очевидно, що висока динаміка валютних операцій визначає розвиток глобального ринку, що спричиняє необхідність регулювання відносин на ньому. На світовому рівні регулювання діяльності учасників валютного ринку відбувається шляхом стандартизації та уніфікації операцій, розробки правил і методів їх укладання. Крім того, велике значення надається високому рівню технічного забезпечення міжнародних угод. Основною метою валютного ринку є створення справжньої свободи вибору та поведінки покупців і продавців валюти. При цьому бажання отримати прибуток від їх діяльності схоже для всіх учасників валютного ринку. Тому Д. І. Коломієць наголошує, що «валютний ринок характеризується конкуренцією, ризиком та іншими ознаками кожного ринку» [21].

Функціонування міжнародного валютного ринку створює умови для реалізації грошово-кредитної політики держави, що, відповідно, має безпосередній вплив загалом на національну економіку і зумовлює необхідність її регулювання. Крім того, це має певний вплив на розширення зовнішньоекономічних зв'язків країни та забезпечення своєчасного виконання міжнародних розрахунків. «На міжнародному валютному ринку учасники валютних відносин мають можливість отримувати прибуток» [13]. Отже, валютний ринок супроводжує та безпосередньо забезпечує рух коштів між економіками різних країн. Країни з потужними економічними системами, як правило, мають надійні валюти, здатні задовольнити потреби учасників міжнародних відносин без додаткових операцій з конвертації валют.

Висновки до розділу 1

Визначено, що під «валютним ринком» слід розуміти сукупність економічних відносин, що виникають у суб'єктів ринку щодо купівлі-продажу іноземної валюти. Встановлено, що основною метою валютного ринку є створення справжньої свободи вибору та поведінки покупців і продавців валюти. Функціонування міжнародного валютного ринку створює умови для реалізації грошово-кредитної політики держави, що, відповідно, має безпосередній вплив загалом на національну економіку і зумовлює необхідність її регулювання.

Серед ключових детермінант розвитку валютного ринку визначено: соціально-політичні (низький рівень фінансової грамотності населення, недовіру суспільства до банків і банківської системи та негативні очікування громадян, процвітання «чорного валютного ринку», політичні кризи, дискусії про плаваючі валютні курси) та фінансово-економічні (економічні кризи, низький рівень інвестиційної привабливості української економіки для іноземних інвесторів, доларизація економіки, негативні тенденції в банківській системі, макроекономічні та галузеві показники, значні відмінності заощаджень і споживання на внутрішньому ринку України).

РОЗДІЛ 2

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз сучасного валютного ринку

Валютний ринок в Україні розвивається надзвичайно динамічно. Основним свідченням цього є значна амплітуда коливань курсу національної валюти щодо долара США чи євро. Традиційними причинами знецінення гривні є нестабільна політична та економічна ситуація, значна частка боргів перед іноземними кредиторами, негативне сальдо платіжного балансу, політична боротьба та інші. Це пов'язано з традиційними причинами, пов'язаними з карантинними умовами для функціонування не лише української економіки, а й переважної більшості країн. Від початку 2020 року поширення захворюваності COVID-19 виправило та змусило на деякий час призупинити економічну, соціальну та інші сфери життя в Україні. Поглибило складну ситуацію у 2022 році введення воєнного стану.

З 2010 року до нинішнього часу курс гривні до долара зріс майже втричі (рис. 2.1). Схожими темпами зростав курс євро.

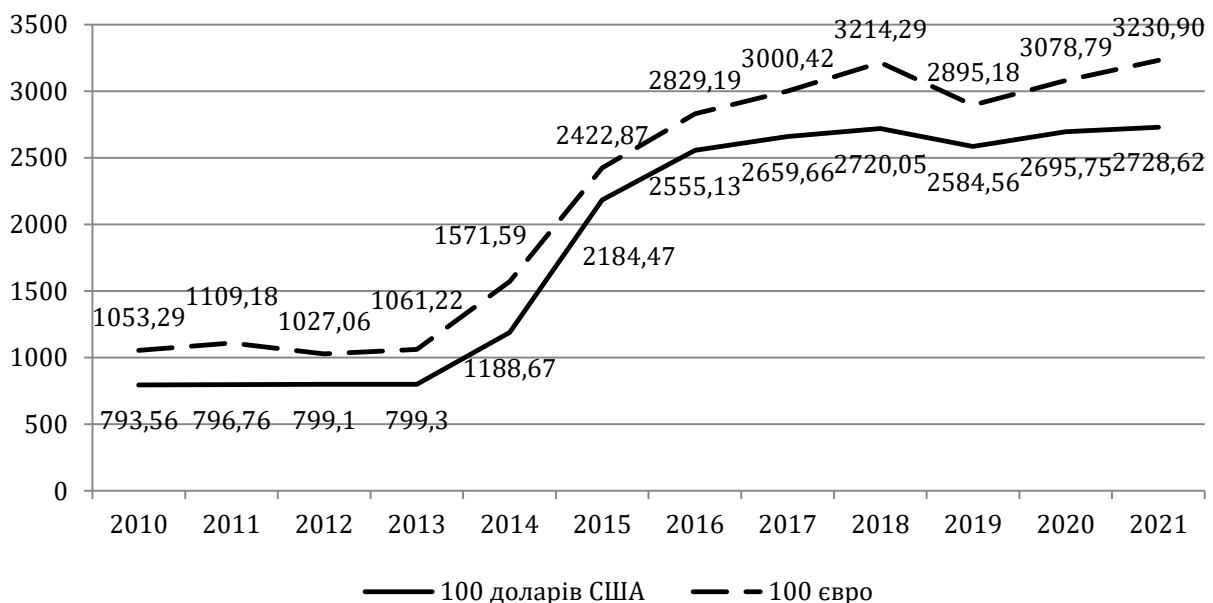


Рис. 2.1. Динаміка валютного курсу у 2010-2021 рр., грн

Джерело: побудовано за даними НБУ

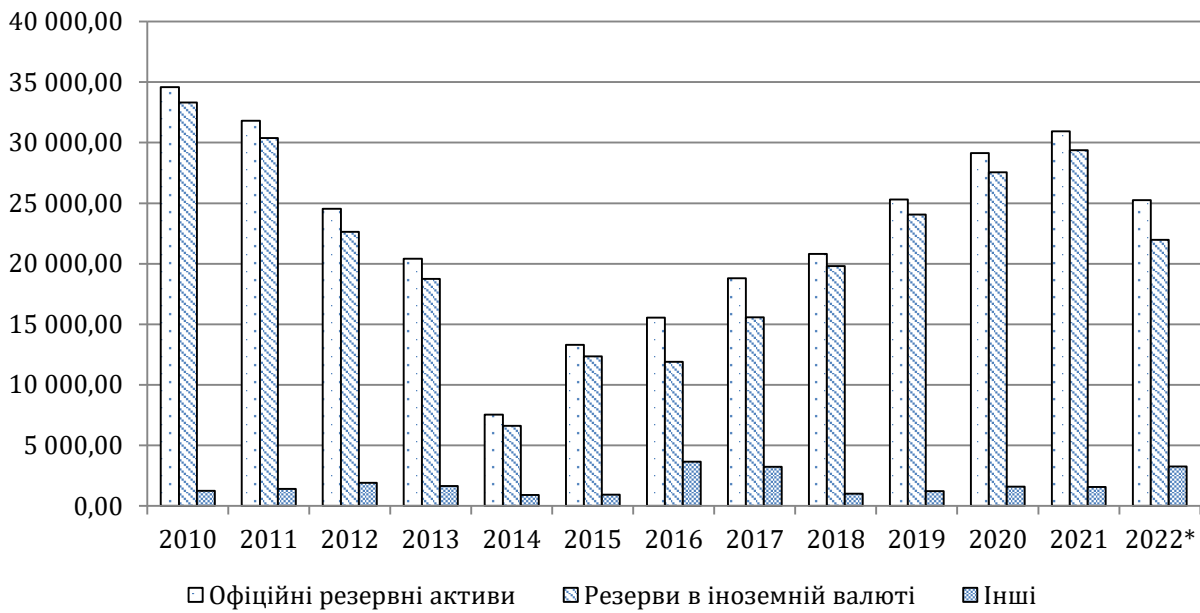
До 2015 р. Національний банк України вживав заходів щодо регулювання процесів ціноутворення на валютному ринку. До того часу це були заходи, пов'язані зі створенням так звані «Валютні коридори», в яких коливався курс.

Кризові явища в економічній системі держави, пов'язані з військово-політичними подіями 2014 року, на той час зумовили необхідність введення жорстких антикризових заходів на валютному ринку. В основному вони стосувалися обмежень продажу валютних доходів, необхідності резервування гривні для купівлі іноземної валюти, обмежень на купівлю іноземної валюти фізичними особами тощо.

У лютому 2019 року Національний банк України почав запроваджувати нові підходи до регулювання валютних операцій і почав поступово знімати валютні обмеження. Крім того, з 2015 року центробанк ввів гривню у «вільну навігацію». Це означає, що фактично банк перейшов від валютного регулювання до цільового рівня інфляції. Іншими словами, банк більше не впливає на процеси оцінки на валютному ринку, а вживає заходів для зниження інфляції в країні.

Одним із важливих завдань центрального банку є нарощування золотовалютних резервів країни (рис. 2.2).

Впродовж 2010-2022 рр. Україна мала кризовий 2014 р, коли обсяги міжнародних резервів було скорочено до 7533 млрд дол. США. В наступні роки обсяги міжнародних резервів поступово нарощувались аж до початку 2022 р. В результаті воєнних дій відповідні стабілізаційні заходи відобразились також на розмірі міжнародних резервів, які від початку 2022 р. стрімко скорочувались від 30,941 млрд. дол. США (у січні 2022 р.) до 22,387 млрд. дол. США (у липні 2022 р.), натомість вже у жовтні цього року їх вдалось наростити до 25,246 млрд. дол. США.



**Рис. 2.2. Обсяги міжнародних резервів України
у 2010-2022 рр., млрд дол. США**

Джерело: побудовано за даними НБУ

Щодо операцій з іноземною валютою, то впродовж 2017-2021 рр. спостерігалася тенденція до нарощування обсягів її купівлі та продажу. Загальні обсяги купівлі-продажу іноземної валюти у 2021 р. майже в 3 рази вищі, ніж у 2017 році.

Таблиця 2.1

**Обсяги операцій фізичних та юридичних осіб іноземною валютою,
млрд дол. США в еквіваленті**

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Купівля валюти фізичними особами	-5,69	-9,73	-16,30	-18,00	-24,61
Продаж валюти фізичними особами	7,86	11,49	17,27	19,24	26,21
Сальдо: усього (продаж – купівля)	2,17	0,39	0,98	1,24	1,59
Купівля валюти юридичними особами	-43,40	-52,22	-58,48	-66,47	-92,70
Продаж валюти юридичними особами	43,97	53,67	66,84	66,76	91,36
Сальдо: усього (продаж – купівля)	45,51	63,44	93,22	105,46	122,63
Загальне сальдо	47,68	63,83	94,20	106,70	124,22

Джерело: побудовано за даними НБУ

Для створення комплексної картини стану розвитку валютного ринку в Україні необхідно орієнтуватися на розміри валютних депозитів. Дослідження показало, що за аналізований період (рис. 2.3) обсяг депозитів в іноземній валюті, які залучені комерційними банками, зріс на 126,27 млн. дол. США і станом на 01.01.2022 р. становив близько 372 млн. дол. Дані з рис. 2.3 показують, що населення воліє тримати кошти в національній валюті і такі депозити становлять близько 62 % від усіх заощаджень. Основною причиною цього є вищі процентні ставки за депозитами в гривні (від 8 до 11%) порівняно з процентними ставками (у межах 1-3%) в іноземній валюті. Водночас, обсяг депозитів у національній валюті за 2021 р. також має тенденцію до нарощення.

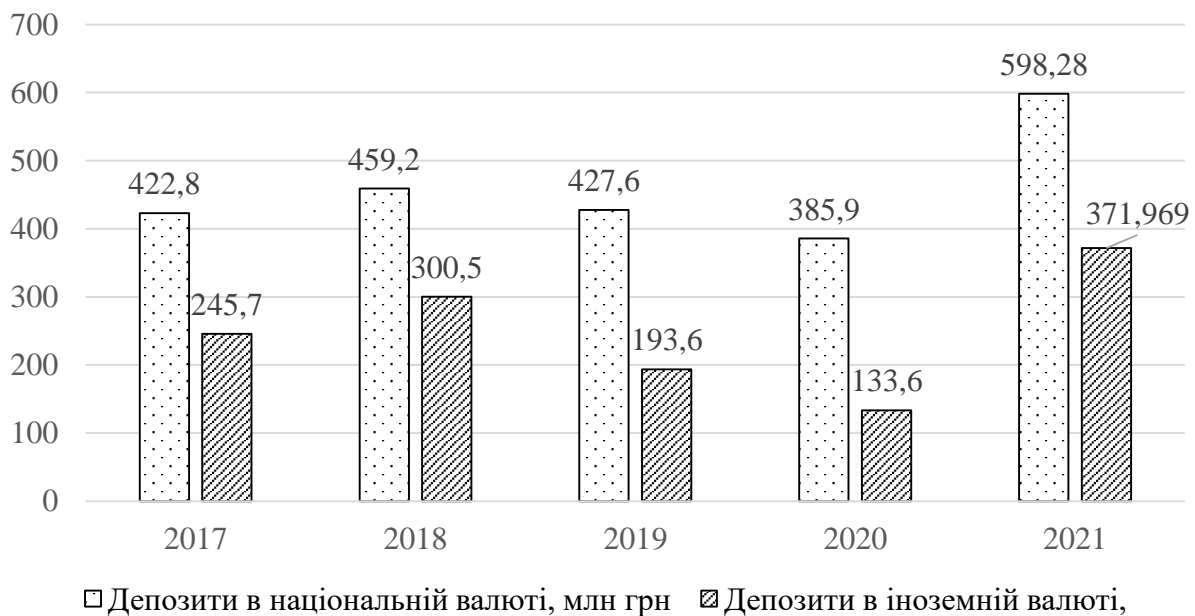


Рис. 2.3. Динаміка обсягів залишків банківських депозитів, 2017-2021 рр.

Джерело: побудовано за даними НБУ

Загалом можна сказати, що стан розвитку валютного ринку в Україні неоднозначний. З одного боку, помітною є певна валютна лібералізація з боку НБУ, з іншого – виклики глобальної пандемії COVID-19 негативно впливають на розвиток валютного ринку. У 2021 році спостерігається зменшення обсягів готівкових операцій з іноземною валютою, депозитів на депозитних рахунках банківських установ та операцій на міжбанківському ринку з іноземною валютою.

2.2. Характеристика валютного ринку України у воєнний період

Валютний ринок країни закономірно виступає одним із яскравих індикаторів стабільності та надійності банківської системи, фінансового ринку й економіки загалом. Саме валютний ринок України в перший день повномасштабного вторгнення російської федерації опинився на межі серйозної кризи. Безпрецедентність самої ситуації (військова агресія з боку сусідньої держави) спричинила породження нетипових для України факторів формування тенденцій розвитку валютного ринку: припинення роботи багатьох підприємств і низки банківських відділень, жорстке обмеження операцій з валютою, тимчасове фіксування валютного курсу, панічні настрої населення, стрімка міграція та еміграція, зростання безробіття, активізація спекулянтів, непередбачувані обсяги іноземного фінансування та міжнародної підтримки тощо.

Вчасна реакція НБУ у вигляді Постанови № 18 від 24.02.2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» забезпечила підґрунтя для врегулювання раптової надзвичайно потужної загрози як для юридичних, так і фізичних осіб щодо їх фінансової безпеки. З часом, досягши певного збалансування, НБУ відкоригував початкові обмеження і заборони, проте війна триває, а сукупний вплив кризового стану економіки та відсутність безпеки в усіх сферах господарювання та життєдіяльності жителів України надалі продовжують дестабілізувати валютний ринок, надаючи йому нових форм та обрисів.

Тенденції розвитку валютного ринку на початку 2022 р. (січень-лютий) свідчили про нарощення попиту на іноземну валюту серед населення України за відносно стабільного рівня валютного курсу, при відносно стабільному рівні валютного курсу, що відповідало закладеній у 2021 р. динаміці (рис. 2.4). Однак, початок воєнного часу вніс суттєві корективи: багато підприємств зупинили свою роботу, частина населення стали безробітними без постійного грошового доходу, вагома частка жінок та дітей виїхали до західних областей

чи закордон. Усі ці негативні впливи спричинили певну захисну реакцію населення: валютизувати або монетизувати заощадження.

Початкові емоційні пориви одразу були стримані з боку НБУ валютними обмеженнями та тимчасовим встановленням фіксованого валютного курсу. В результаті, березень-травень 2022 р. характеризувались мінімальними обсягами торгівлі готівковою валютою при зафіксованому валютному курсі і лише наприкінці червня цього року обсяги продажу готівкової валюти з боку фінансових установ почали стрімко зростати.

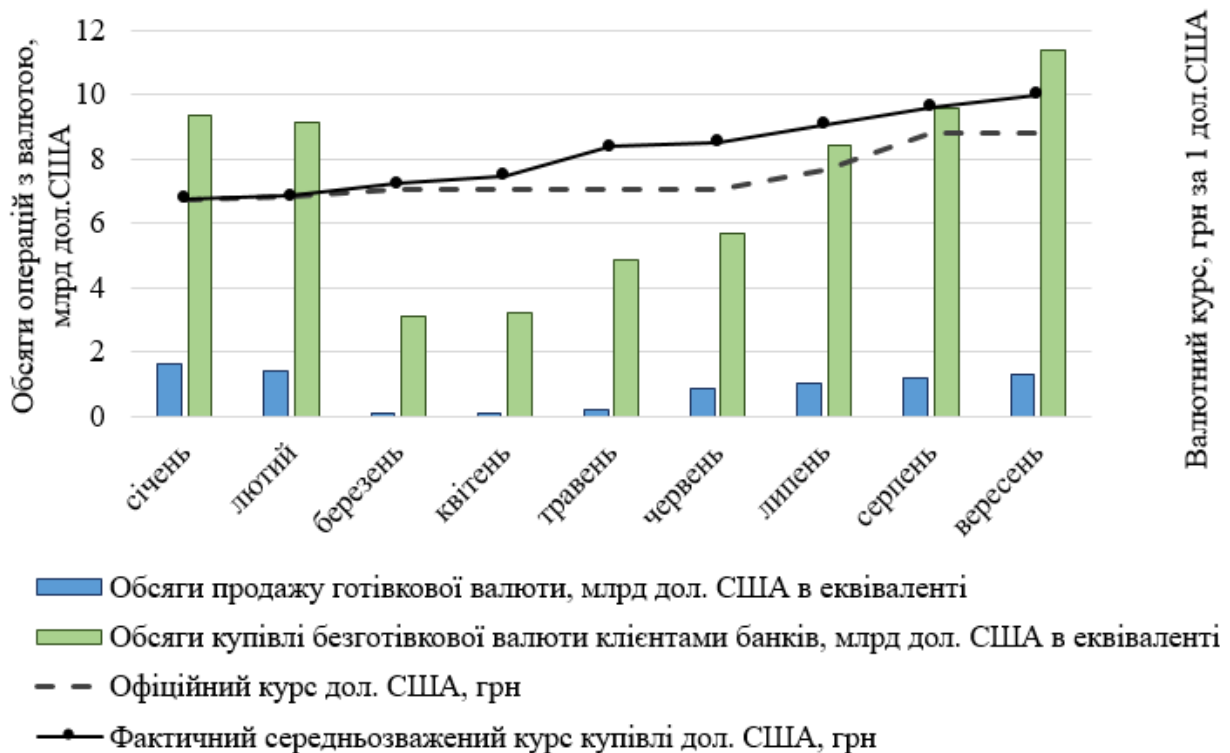


Рис. 2.4. Динаміка операцій з іноземною валютою та середньомісячний валютний курс в Україні під час воєнного стану

Джерело: побудовано за даними НБУ [8].

Встановлення 24 лютого 2022 р. фіксованого курсу гривні на рівні 29,25 грн за 1 дол. США з наступним його корегуванням 21 липня поточного року до 36,57 грн за 1 дол. США сприяло забезпеченню стабільної роботи усієї фінансової системи країни. Наразі, фінансовими установами забезпечуються потреби населення щодо готівкової валюти обсягом лише 2/3 від розмірів 2021

р. при утриманні фіксованого курсу 36,57 грн за 1 дол. США. Помітним є не суттєве відхилення фактичного курсу купівлі дол. США від офіційного рівня, що свідчить про відсутність паніки на ринку та загальну ефективність грошової політики державного регулятора.

Відповідні стабілізаційні заходи відобразились також на розмірі міжнародних резервів, які від початку року стрімко скорочувались від 30,941 млрд. дол. США (у січні 2022 р.) до 22,387 млрд. дол. США (у липні 2022 р.), натомість вже у жовтні цього року їх вдалось наростити до 25,246 млрд. дол. США.

Слід враховувати, що з метою вилучення з обігу певного обсягу готівки у національній валюті з відповідним стримуванням інфляції, НБУ у червні 2022 р. підвищив облікову ставку з 10 до 25 % річних, підвищивши цим привабливість депозитних вкладів у національній валюті. Завдяки цьому та особливому психологічному аспекту: утримання достатнього рівня довіри населення (вкладників, отримувачів послуг) до банківських установ, у загальному підсумку було досягнуто нарощення обсягів депозитних вкладень на рахунках населення та юридичних осіб.

Суттєвим надбанням України стало отримання від міжнародних партнерів близько 25 млрд дол. США (станом на 1.11.2022 р.) у вигляді безповоротних грантів і пільгових кредитів. Окреме вагоме значення для стабілізації валютного ринку стала домовленість про можливість експорту зерна вітчизняними агровиробниками, що у результаті забезпечило відповідні валютні надходження у країну.

Проте, не зважаючи на потужну роботу зі збалансування фінансової системи у частині економічних, технологічних, політичних та соціальних аспектів, фінансовими експертами встановлено, що найвагомий вплив на функціонування валютного ринку під час війни чинить психологічний фактор.

Зважаючи на те, що широкі верстви населення своєю поведінкою здатні суттєво впливати на перебіг різноманітних економічних явищ та процесів, тенденції на валютному ринку справедливо можна вважати одними з

найяскравіших проявів такого поведінкового впливу. За твердженням науковців, «фінансова сфера і, передусім, валютний ринок, є найбільш чутливими до зміни кон'юнктури і поведінки економічних суб'єктів через їх суттєвий вплив на насичення каналів грошового обігу національною та іноземною валютою, формування її дефіциту або надлишку» [24].

Поведінковий характер тенденцій валютного ринку витікає із системної неповноти, часто недостовірності, інформації про дійсний стан та можливі наслідки загроз і криз, а також, емоційності основної маси населення при прийнятті рішень. На валютному ринку фахівці виділяють декілька вихідних поведінкових факторів, які здатні призводити до ірраціональності рішень, зокрема: прийняття бажаного за дійсне; бажання надмірного і легкого збагачення; прагнення підтвердження правоти; групове мислення; песимізм; перекладання відповідальності; зацикленість на минулому досвіді; упередження достатньої обізнаності; надмірна самовпевненість та ін. [35].

Кінець лютого 2022 р. став одним із найсерйозніших періодів прояву поведінкового підходу в усіх сферах економіки, фінансів, політики та суспільства загалом: непередбачуваність подальшого розвитку подій спонукала населення до ірраціональних рішень не лише на валютному ринку, а й на товарних ринках, ринках послуг тощо. Типові форми звичних і достатньо досліджених до того часу вихідних поведінкових факторів набули зворотного модифікованого змісту із потужною силою непередбачуваного впливу.

Зокрема, за нормальних умов, суб'єкти валютного ринку під впливом бажання надмірного і легкого збагачення могли швидко активізуватись при настанні ризику знецінення національної грошової одиниці – швидко скуповувати великими обсягами іноземну валюту за старою низькою ціною з впевненим переконанням про можливість її продажу через короткий час за значно вищим курсом. Натомість, з першими днями війни переважна більшість населення зосередили зусилля на подолання життєвонеобхідних проблем (міграція, переселення, харчування, медичне обслуговування та ін.) і лише не

значна частина – швидко оговтались і почали формувати валютні заощадження (орієнтуючись на передбачення, досвід кризових років та маючи упередження достатньої обізнаності), передусім, з метою резервування, а також для певного убезпечення від додаткових ризиків. Поряд з цим, на валютному ринку виникла загроза певного хаосу, оскільки, проявилась неоднозначність поведінкових факторів, загострились емоції та ускладнювалася загальна ситуація в країні.

Минулий досвід розвитку валютного ринку сигналізував про високу ймовірність валютної паніки, що могла бути спричинена непередбачуваністю розвитку подальших подій, різким зростанням валютного курсу, зростанням попиту зі зворотнім скороченням пропозиції як на фінансовому, так і на товарних ринках з наступним стрімким зростанням інфляції. Проте, на тлі загального стресу та раптової кризи, банківська система України показала свою напрочуд міцну стійкість.

Очевидно, що загальний позитивний ефект утримання валютного ринку від кризи було отримано завдяки постійному і систематичному інформуванню населення про стан банківської системи та валютного ринку, а також вчасному оприлюдненню плану заходів щодо врегулювання і стабілізації загальної соціально-економічної ситуації в країні.

Висновки до розділу 2

Доведено, що стан розвитку валютного ринку в Україні неоднозначний. Передусім, виклики глобальної пандемії COVID-19 суттєво вплинули на розвиток валютного ринку: у 2021 році спостерігається скорочення обсягів готівкових операцій з іноземною валютою, суми депозитів на депозитних рахунках фінансових установ та операцій на міжбанківському ринку з іноземною валютою тощо.

Крім того, серйозним викликом для валютного ринку України стала війна. Проте, зважена превентивна політика НБУ та належна підтримка фінансових установ дозволили втримати ажіотаж, ефективно збалансувати емоційні настрої населення та впорядкувати ймовірний хаос і досить успішно врегулювати валютний ринок за усіма ключовими критеріями його розвитку. Зокрема, тимчасова фіксація валютного курсу, встановлені обмеження щодо операцій з валютою, обмеження на зняття коштів з валютних рахунків та інші заходи стали надійним підґрунтям для стабілізації усієї фінансової системи України.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ

3.1. Напрями удосконалення валютного ринку України

Дослідження валютного ринку показали, що це складний механізм, який складається з багатьох елементів, ключовими з яких є важелі та стимули валютного регулювання, нормативне забезпечення його суб'єктів, наявність міжнародних договорів та різноманітних угод про міжнародні відносини. Однак існуючий механізм валютного ринку не є досконалим, зі зміною впливу зовнішнього середовища, появою нових вимог і викликів він також потребує певних коригувань.

Останні події в Україні та світі показують важливість впливу валютного ринку на економіку. Воєнний стан в Україні та розвиток світової кризи показали, наскільки тісно пов'язані між собою політична, економічна, грошово-кредитна та фінансова сфери і за певного збігу обставин може бути надзвичайно високий ступінь їхнього впливу на основні сфери економічної діяльності та фінансову безпеку загалом.

З метою формування пропозицій щодо вдосконалення валютного ринку здійснено SWOT-аналіз викликів, загроз та деяких позитивних аспектів функціонування валютного ринку в Україні, результати якого представлено у табл. 3.1.

Слід наголосити, що сильною стороною валютного ринку є підвищення ефективності валютного регулювання, у тому числі перехід НБУ від прямих курсових обмежень до цільового рівня інфляції. Наразі центральний банк розробив інструменти для швидкого реагування на зміну валютних курсів, зокрема, використовує валютні інтервенції для його стабілізації в періоди значних коливань валютного курсу. Можливості включають фінансові реформи у фінансовому секторі, які, ймовірно, окупляться в короткостроковій

перспективі. Крім того, Україна відкрита для іноземних інвестицій, а уряд вживає заходів для залучення іноземних інвесторів.

Таблиця 3.1

SWOT- аналіз валютного ринку України

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> – чіткий механізм регулювання монетарної політики НБУ; – використання інструментів оперативного реагування на зміни ринкової кон'юнктури; – гнучка та адекватна встановленій ситуації валютна політика; – застосування інструментів інфляційного таргетування; – кваліфіковане та оперативне регулювання ринку з боку НБУ 	<ul style="list-style-type: none"> – нестабільна політична ситуація; – перманентна недостатність міжнародних резервів; – недостатній рівень довіри населення до фінансового ринку; – недостатня інклюзивність фінансового ринку та валютного зокрема; – недовіра до національних регуляторів
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – реформування фінансової сфери; – можливості залучення іноземних інвестицій; – адаптація закордонного досвіду регулювання валютного ринку – формування власного досвіду регулювання валютного ринку у кризових ситуаціях 	<ul style="list-style-type: none"> – воєнний стан в країні; – глобальне загострення пандемії COVID 19; – падіння світової економіки; – невизначеність міжнародної політики; – суттєва залежність держави від зовнішніх кредитів

Джерело: систематизовано та адаптовано за даними [13, 17, 28] .

Слабкою стороною розвитку валютного ринку залишається нестабільна банківська система. Крім того, не сприяє зростанню валютних депозитів також відсутність довіри населення до банків. Я також вважаю, що банківська система є недостатньо надійною через відсутність ефективної системи державних гарантій за різними видами депозитів та банківських операцій. Слід також звернути увагу на низьку довіру іноземних партнерів та міжнародних фінансових інституцій до Національного банку України.

Ключовою загрозою для функціонування валютного ринку від початку 2020 р. стала ескалація пандемії COVID-19, що спричинила поглиблення занепаду світової економіки. Після цього потужним викликом для стабільності валютного ринку став початок війни з російською федерацією на початку 2022 р. Девальвація гривні, інфляція, витрачання міжнародних резервів, скорочення економіки, соціальні проблеми, спричиняють загальну фінансово-

економічну кризу в країні. Наразі збалансувати ситуацію можна лише за допомогою міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, Група Світового банку тощо.

3.2. Тенденції розвитку валютного ринку України

Валютний ринок забезпечує міжнародні розрахунки, страхування валютних ризиків, регулювання валютних курсів і диверсифікацію валютних резервів, а також регулювання економічних і соціальних процесів у країні. Важливим елементом валютного ринку є валютний курс, який показує ціну однієї валюти відносно іншої. Курс національної валюти впливає на зовнішню торгівлю, потоки капіталу та конкурентоспроможність країни в цілому. Зміна обмінного курсу також впливає на індекси цін у країні. Підвищення курсу національної валюти викликає зростання цін на світовому ринку на товари вітчизняного виробництва і навпаки. Коливання курсів валют також впливають на експортно-імпортні операції, конкурентоспроможність бізнесу та прибуток.

Стрімкі коливання валютних курсів посилюють нестабільність міжнародних економічних відносин, зокрема валютно-фінансових, спричиняють негативні соціально-економічні наслідки, збитки для одних і прибутки для інших.

Нині українська економіка є типовим прикладом прогресивності неофіційна доларизація. Це призводить до валютного ризику в разі різких коливань в обмінному курсі. Наразі на валютному ринку України склалася дуже несприятлива ситуація у зв'язку із соціально-політичною напруженістю суспільства. Протягом року національна валюта значно втратила свою вартість. Воєнна ситуація поглибилась низкою причин відповідної тенденції: негативні ділові очікування, падіння експорту, скорочення припливу прямих

іноземних інвестицій у виробництво і економіку, значні витрати на оборону держави і забезпечення соціальних виплат.

Зважаючи на теперішні тенденції, методом найменших квадратів сформовано поліноміальні тренди 4-го ступеня зміни валютного курсу по відношенню до дол. США та Євро (рис. 3.1).

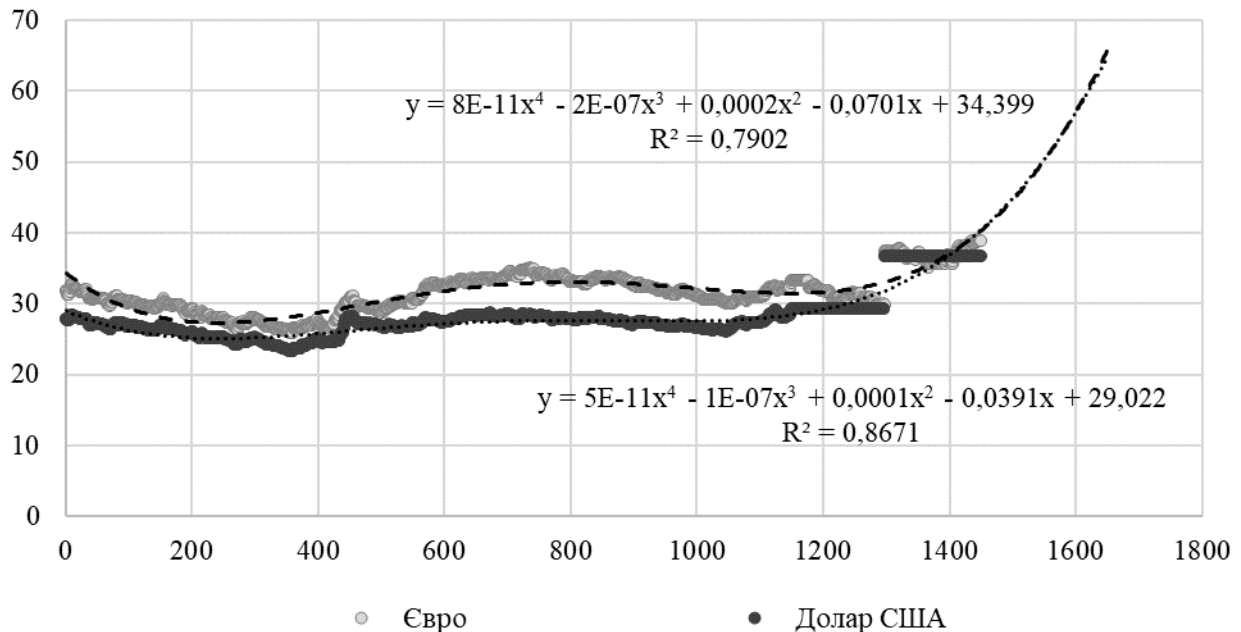


Рис. 3.1. Прогноз зростання валютного курсу в Україні на період до 1 липня 2023 р.

Джерело: власні дослідження.

Сформований тренд базується на щоденних даних про валютний курс і, зважаючи на останні (за 9 місяців) негативні тенденції, він відображає надзвичайно високу ймовірність стрімкого зростання ціни на обидві з досліджуваних іноземних валют. Однак, слід вказати, що нині здійснюється жорстке регулювання валютного ринку з боку НБУ і це стримує стихійність формування валютного курсу, що позитивно впливає на економіку загалом.

Надалі для стабілізації валютного ринку України Національному банку необхідно продовжувати вести зважену ефективну політику нагляду і регулювання валютного ринку, яка, зокрема, повинна передбачати:

- затвердити програми співпраці з МВФ, що допоможе поповнювати валютні резерви для підтримки гривні;
- підвищення прозорості діяльності НБУ на валютному ринку для втримання довіри до державного регулятора;
- зниження рівня доларизації української економіки шляхом утримання високих депозитних відсоткових ставок для привабливості гривневих активів;
- удосконалення структури внутрішнього валютного ринку на основі міжнародна практика;
- удосконалення нормативно-правової бази НБУ;
- посилення моніторингу валютних ризиків;
- вдосконалення механізмів контролю та протидії спекуляціям;
- стимулювання просування експорту та забезпечення платіжного балансу.

Удосконалення механізмів нагляду та регулювання валютного ринку і надалі повинно сприяти фінансовій та економічній стабілізації вітчизняної економіки, що надалі призведе до значного спрощення валютних операцій та забезпечить залучення іноземних інвестицій для відбудови держави.

Висновки до розділу 3

Встановлено, що сильною стороною валютного ринку є підвищення ефективності валютного регулювання. Наразі центральний банк розробив дієві інструменти для швидкого реагування на зміну валютних курсів. Крім того, Україна відкрита для іноземних інвестицій, а уряд вживає заходів для залучення іноземних інвесторів.

Доведено, що для стабілізації валютного ринку України Національному банку необхідно продовжувати вести зважену ефективну політику нагляду і регулювання валютного ринку.

ВИСНОВКИ

Отже, на підставі проведеного в межах кваліфікаційної роботи дослідження можна сформулювати наступні висновки:

1. Визначено, що під «валютним ринком» слід розуміти сукупність економічних відносин, що виникають у суб'єктів ринку щодо купівлі-продажу іноземної валюти. Встановлено, що основною метою валютного ринку є створення справжньої свободи вибору та поведінки покупців і продавців валюти. Функціонування міжнародного валютного ринку створює умови для реалізації грошово-кредитної політики держави, що спричиняє безпосередній вплив на регулювання національної економіки.

2. Серед ключових детермінант розвитку валютного ринку визначено: соціально-політичні (низький рівень фінансової грамотності населення, недовіру суспільства до банків і банківської системи та негативні очікування громадян, процвітання «чорного валютного ринку», політичні кризи, дискусії про плаваючі валютні курси) та фінансово-економічні (економічні кризи, низький рівень інвестиційної привабливості української економіки для іноземних інвесторів, доларизація економіки, негативні тенденції в банківській системі, макроекономічні та галузеві показники, значні відмінності заощаджень і споживання на внутрішньому ринку України).

3. Доведено, що стан розвитку валютного ринку в Україні неоднозначний. Передусім, виклики глобальної пандемії COVID-19 суттєво вплинули на розвиток валютного ринку: у 2021 році спостерігається зменшення обсягів готівкових операцій з іноземною валютою, депозитів на депозитних рахунках банківських установ та операцій на міжбанківському ринку з іноземною валютою.

4. Крім того, серйозним викликом для валютного ринку України стала війна. Проте, зважена превентивна політика НБУ та належна підтримка фінансових установ дозволили втримати ажіотаж, ефективно збалансувати емоційні настрої населення та впорядкувати ймовірний хаос і досить успішно

врегулювати валютний ринок за усіма ключовими критеріями його розвитку. Зокрема, тимчасова фіксація валютного курсу, встановлені обмеження щодо операцій з валютою, обмеження на зняття коштів з валютних рахунків та інші заходи стали надійним підґрунтям для стабілізації усєї фінансової системи України.

5. Відмічено, що мнулий досвід розвитку валютного ринку сигналізував про високу ймовірність валютної паніки, що могла бути спричинена непередбачуваністю розвитку подальших подій, різким зростанням валютного курсу, зростанням попиту зі зворотнім скороченням пропозиції як на фінансовому, так і на товарних ринках з наступним стрімким зростанням інфляції. Очевидно, що загальний позитивний ефект утримання валютного ринку від кризи було отримано завдяки постійному і систематичному інформуванню населення про стан банківської системи та валютного ринку, а також вчасному оприлюдненню плану заходів щодо врегулювання і стабілізації загальної соціально-економічної ситуації в країні.

6. Встановлено, що сильною стороною валютного ринку є підвищення ефективності валютного регулювання. Наразі центральний банк розробив дієві інструменти для швидкого реагування на зміну валютних курсів. Крім того, Україна відкрита для іноземних інвестицій, а уряд вживає заходів для залучення іноземних інвесторів.

7. Сформований тренд базується на щоденних даних про валютний курс і, зважаючи на останні (за 9 місяців) негативні тенденції, він відображає надзвичайно високу ймовірність стрімкого зростання ціни на обидві з досліджуваних іноземних валют. Однак, слід вказати, що нині здійснюється жорстке регулювання валютного ринку з боку НБУ і це стримує стихійність формування валютного курсу, що позитивно впливає на економіку загалом. За допомогою трендового прогнозу доведено, що для стабілізації валютного ринку України Національному банку необхідно продовжувати вести зважену ефективну політику нагляду і регулювання валютного ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Faryna O. A. System Dynamics Model of Ukraine's Monetary Sector. *32nd International System Dynamics Conference, Delft, The Netherlands, 2014.*
2. Арбузов С., Щербакова О. Стан і перспективи розвитку грошово – кредитного ринку України. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vnbu/2012_6/2012_06_1.pdf (дата звернення 25.10. 2022).
3. Бабійчук Т. П. Роль та значення валютного ринку в функціонуванні економіки держави. URL : http://journals-lute.lviv.ua/journal/15_2013/21.pdf (дата звернення: 26.10.2022)
4. Береславська О. Девальвація гривні та спричинені нею виклики для України. *Вісник Національного банку України.* 2020. № 2. С. 26-33.
5. Береславська О. Дисбаланси валютного ринку України. *Вісник Національного банку України.* 2013. № 3(205) С. 3-44.
6. Береславська О. Курсоутворення гривні в контексті змін у світовій валютній системі *Вісник Національного банку України.* 2014. № 3. С. 10-16.
7. Бодрова Н. Е. Валютний ринок: стан, проблеми, перспективи *Економіка.* 2012. № 1. С. 102 -114
8. Бурка О. Сучасний розвиток фінансового ринку України: можливості, виклики, загрози. *Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції „Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах “,* 2022. С. 97-101.
9. Валютний ринок. *НБУ* : веб сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/cash-currency-market>
10. Валютний ринок. *НБУ:* веб сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/cash-currency-market> (дата звернення 27.10. 2022).

11. Гаряга Л. О. Нестабільність валютного курсу в Україні *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. праць. 2015. Вип. 2. № 57. С. 43–50.

12. Глущенко С. Монетарна політика: теоретико-методологічні аспекти: підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2017.

13. Гончар А.Є. Валютний ринок України як складовий сегмент світового фінансового ринку: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавр; спец.: 056 - Міжнародні економічні відносини. Суми: СумДУ, 2020. 54 с.

14. Грошовий обіг і публічні фінанси : підручник для бакалаврів. / за ред. проф. П.О. Нікіфорова, доц. Н.А. Бак. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т, 2019. 296 с.

15. Груй А., Лепушинський В. Застосування валютних інтервенцій як додаткового інструменту за режиму інфляційного таргетування: приклад України. *Вісник Національного банку України*, 2016. №238. С.41-59.

16. Дема Д. І. Абрамова І. В., Недільська Л. В. Фінансовий ринок: навч. посібн. Житомир, 2017. 216 с.

17. Дзюблюк О. В., Владимир О. М. Банки у системі організації валютних відносин : монографія. Тернопіль: ТзОВ: «Терно-граф», 2014. 296 с.

18. Журавка О. Ф. Сучасні тенденції розвитку валютного ринку України. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2011_31/11_31_09.pdf (дата звернення: 10.11.2022)

19. Ковальчук Т. Чому монетарна політика НБУ протидіє національним інтересам? URL : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ekonomika/prokonserciyureformibankivskoyi-sistemi-do-2020-roku> (дата звернення 02.11.2022)

20. Козій Н. Стан банківської системи України в умовах війни : криза чи стійкість. *Фінанси, економіка, право vs війна* : збірник тез Міжнародного конгресу (м. Ірпінь, 27 квітня 2022 р.). (с.652-655). Ірпінь : Державний податковий університет.

21. Коломієць Д.І. Розвиток валютного ринку України : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра : спец. 292 Міжнародні економічні відносини. Суми : Сумський державний університет, 2021. 40 с.

22. Конспект лекцій з дисципліни "Банківська система" для студентів напрямів підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит», 6.030509 «Облік і аудит» / Укл.: Золотарьова О.В. Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2016. 112 с.

23. Король М.М., Сташисина О.Р. Валютний ринок України: стан, проблеми й перспективи. *Сталий розвиток економіки*. 2015. №3(28). С. 65-58.

24. Косова Т. Д., Терещенко О. В. Поведінковий підхід до регулювання економічних процесів на валютному ринку та їх моделювання. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 47–52. URL: 10.32702/2306-6806.2021.8.47 (дата звернення 02.11.2022)

25. Краус, К. М., Краус, Н. М., & Манжура, О. В. Інструменти та механізми регулювання валютного ринку в умовах інституціональних змін національної економіки. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2022. 2(10), С. 4-18.

26. Лагутін В. Д.; Журба О. М. Фінансово-інвестиційні ефекти валютної лібералізації в Україні. *Наукові праці НДФІ*, 2018. 2: 53-56.

27. Макаренко Ю. П., Вітер К. О. Аналіз сучасного стану та тенденцій функціонування валютного ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. №2. С. 42–49. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.2.42>

28. Недільська Л. В. Дестабілізуючі проблеми розвитку банківської системи України. Розвиток фінансових відносин суб'єктів господарювання в умовах динамічного зовнішнього середовища, 15 листопада 2018 року, м. Житомир: ЖДТУ. С. 267-269.

29. Недільська Л., Стойко О., & Подорецька В. Нетипові фактори впливу на розвиток валютного ринку України в умовах воєнного часу. *Економіка та суспільство*, 2022. №44. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-92>

30. Недільська Л.В. Контури валютного ринку України під час війни: поведінковий аспект. Збірник праць учасників VIII Всеукраїнської науково-

практичної інтернет конференції «Фінансові інструменти регіонального розвитку» (3 листопада 2022 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2022. С136-139.

31. Петрашко Л.П. Валютні операції : навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001. 204 с.

32. Подорожній Є., Сіроха Д., Комірчий П. Проблема правового регулювання функціонування позабіржового (отс) валютного ринку (FOREX) в Україні та ЄС. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2017. 3 (5), С.367-375. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-5-367-375>

33. Про валюту і валютні операції : Закон № 2473-VIII від 21.06.2018. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19/card2#Card> (дата звернення 02.11.2022)

34. Прокопенко Н., Мирончук В., Шепель І. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни: *Економіка та суспільство*, 2022. №41. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-33> (дата звернення 10. 11. 2022)

35. П'ятницький Д. В. Бінарні моделі поведінки населення в період фінансової нестабільності. *Економіка і прогнозування*. 2014. №2. С. 137–148.

36. Рибаченко К. В. Моделювання стану валютного ринку України. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення 12. 11. 2022)

37. Ринок фінансових послуг: навч. пос. / Д.І. Дема, І.В. Абрамова, Л.В. Недільська, І.А. Шубенко, В.М. Трокоз. К.: Алерта, 2013. 376 с.

38. Сайт Міністерства фінансів України. URL : <http://minfin.com.ua> (дата звернення 08. 11. 2022)

39. Сватко В. В., Лемешенко В. В. Розробка алгоритму прогнозування валютних ринків за допомогою технічного аналізу. In *The 1 st International scientific and practical conference "Science and technology: problems, prospects and innovations"* (October 19-21, 2022) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2022. 550 p. (p. 93).

40. Слободянюк С., Гродовський О. Основні фактори розвитку валютної системи світу в коротко-та довгостроковій перспективі. *Journal of Scientific Papers "Social Development and Security"*, 2022. 12(4). С. 71-84.

41. Харабара В.М. Сучасний стан та перспективи розвитку валютного ринку України. *Економіка та держава*. 2016 №3. С. 28-30.

42. Шаров О. Міжнародний досвід монетарної політики в умовах війни : уроки для України. *Журнал європейської економіки*. 2022. 21(2). С. 174-189.